

**REFERENCIAS
BIBLIOGRÁFICAS**

- Abella, I. 1998. *El hombre y el árbol*. Madrid: Ed. Integral, 4ªed.
- Adams, J.M. & H. Faure (eds) 1997. *QEN members. Review and atlas of palaeovegetation. Preliminary land ecosystem maps of the world since the Last Glacial Maximum*. Oak Ridge National Laboratory, TN, <http://www.esd.ornl.gov/projects/gen/adams1.html>
- Agustí, B., G. Alcalde, F. Burjachs, R. Buxó, N. Juan-Muns, J. Oller, M.T. Ros Mora, J.M. Rueda & A. Toledo. 1987a. *Dinàmica de la Utilització de la Cova 120 per l'home en els darrers 6000 anys* (Sèrie monogràfica n°7): Centre d'investigacions arqueològiques de Girona.
- Agustí, B., G. Alcalde, F. Burjachs, R. Buxó, N. Juan-Muns, J. Oller, M.T. Ros Mora, J.M. Rueda & A. Toledo. 1987b. La Cueva 120. Un almacén del Neolítico Antiguo. *Revista de Arqueología* 69, 6-12.
- Agustí, B., G. Alcalde, A. Güell, N. Juan-Muns, J.M. Rueda & X. Terradas. 1991. La Cova 120, parada de caçadors-recol·lectors del paleolític mitjà. *CYPSELA IX*, 7-20.
- Aïmene, M., I. Cáceres, R. Huguet, N. Ibáñez, J. Rosell & P. Saladié. 1996. Procesos de aprovechamiento de la fauna en el Abric Romani (Capellades, Barcelona). *II Reunión de Tafonomía y Fosilización, Zaragoza*. 19-26.
- Akeret, Ö., J.N. Haas, U. Leuzinger & S. Jacomet. 1999. Plant macrofossils and pollen in goat/sheep faeces from the Neolithic lake-shore settlement Arbon Bleiche 3, Switzerland. *The Holocene* 9, 175-182.
- Akeret, Ö. & S. Jacomet. 1997. Analysis of plant macrofossils in goat/sheep faeces from the Neolithic lake shore settlement of Horgen Scheller – an indication of prehistoric transhumance? *Vegetation History and Archaeobotany* 6, 235-239.
- Alcalde, A., M. Molist & A. Toledo. 1994. *Procés d'ocupació de la Bauma del Serrat del Pont (La Garrotxa) a partir de 1450 ac* (Publicacions event. d'Arqueologia de la Garrotxa) 1. Olot: Museu Comarcal de La Garrotxa.
- Alcalde, G., A. Bosch & R. Buxó. 1991. L'assentament neolític a l'aire lliure de Plansallosa (La Garrotxa). *CYPSELA IX*, 49-63.
- Alcalde, G., F. Burjachs, R. Buxó, W. Cruells, J. Estevez, N. Juan-Muns, M. Molist, M.T. Ros Mora & J. Watson. 1988. Observacions sobre la utilització dels mètodes científics aplicats a la reconstrucció paleoambiental en la Prehistòria catalana, avui. *Cota Zero* 4, 90-92.
- Alcalde, G., M. Molist & M. Saña. 1999. Avance preliminar sobre la dinámica de la ocupaciones neolíticas documentadas en el yacimiento de la Bauma del Serrat del Pont (La Garrotxa, Catalunya). *II Congreso del Neolítico a la Península Ibérica, Valencia. Saguntum-Plav, Extra 2*. 337-342.
- Allué, E. 1994. Les chasseurs-cueilleurs de l'abri Romani (Capellades, Espagne) et leur environnement: l'analyse anthracologique de l'ensemble III (44.9 ka B.P.- 50 ka B.P.). DEA Environnement et Archéologie: Université de Montpellier II.
- Allué, E. 2000. Informe de l'anàlisi antracològica del carbons de la campanya 2000 de la Balma dels Pinyons. Tarragona: Àrea de Prehistòria. Universitat Rovira i Virgili.
- Allué, E., D. Angelucci, I. Cáceres, C. Fiocchi, M. Fontanals, M. García, R. Huguet, A. Ollé, P. Saladié, J.M. Vergès & J. Zaragoza. ep. El registro paleoecológico y arqueológico de La Cativera (El Catllar, Tarragona) : Datos preliminares sobre el límite Pleistoceno-Holoceno en el sur de Cataluña. *Actas do 3º Congreso de Arqueología Peninsular*. IX, 81-96
- Allué, E., E. Carbonell, M.M. Cervera, J.M. Bermúdez de Castro, I. Boj, M. Esteban, M.M. Estirado, Y. Fernández-Jalvo, J.M. Gabarró, P. Hortolà, C. Lorenzo, J.M. Miró, A. Ollé, I. Pastó, C. Perales, J.M. Prats, J.P. Rodríguez, J. Rossell, R. Sala, J. Vallverdú, M. Vaquero & J.M. Vergés. 1992. *Picamoixons un assentament estratègic dels darrers caçadors-recol·lectors* (Arqueologia d'Intervenció, 1). Tarragona: Museu d'Història de la Ciutat de Tarragona i LAUT.
- Allué, E. & J. Renault-Miskovsky. 1999. Palynological analysis of Els Vinyets and La Cativera (El Catllar, Spain). *ARKEOS, Perspectives em diàlogo* 5, 101-109.
- Argant, J., C. Heinz & J.L. Brochier. 1991. Pollens, Charbons de bois et sediments: L'action humaine et la végétation, cas de la grotte d'Antonnaire (Montmaur-en-Diois, Drôme). *Révue d'Archéométrie* 15, 29-40.

- Arnold, J.E. & J. Jongma. 1979. La leña y el carbón en los países en desarrollo. *Montes* 35, 283-290.
- Arteaga, I., E. Allué, I. Pastó, J. Vallverdú & E. Carbonell. 2001. Els fogars del Paleolític Mitjà de l'Abriç Romani (Capellades, Anoia). *CYPSELA* 13, 9-19.
- Asouti, E. & J. Hather. 2001. Charcoal analysis and the reconstruction of ancient woodland vegetation in the Konya Basin, south-central Anatolia, Turkey: results from the Neolithic site of Çatalhöyük East. *Vegetation History and Archaeobotany* 10, 23-32.
- Aura, J. & M. Pérez-Ripoll. 1995. El Holoceno inicial en el Mediterráneo español (11000-7000 BP). Características culturales y económicas. In *Los Últimos Cazadores* (ed.) V. Villaverde. Alicante: Instituto Gil Albert, pp. 119-146.
- Badal, E. 1984. Contribución al estudio de la vegetación prehistórica del sur de Valencia y el Norte de Alicante a través del análisis antracológico. Tesis de Licenciatura: Universidad de Valencia.
- Badal, E. 1990. Aportaciones de la antracología al estudio del paisaje vegetal y su evolución en el cuaternario reciente, en la costa mediterránea del País Valenciano y Andalucía (18000-3000 BP). Tesis Doctoral: Universidad de Valencia.
- Badal, E. 1992. L'antracologie préhistorique: à propos de certains problèmes méthodologiques. *Bulletin de la société botanique de France. Actualités Botaniques* 139, 168-189.
- Badal, E. 1996. La végétation du Paleolithique supérieur et de l'épipaléolithique aux alentours de la Cueva de Nerja (Malaga, Nerja). *Supplément à la Revue d'Archéométrie*, 171-176.
- Badal, E. 1999. El potencial pecuario de la vegetación mediterránea: las cuevas Redil. *II Congrès del Neolític a la Península Ibèrica, Valencia. Saguntum-Plav*, Extra 2. 69-76.
- Badal, E. 2001. Llenya per al foc. In *De neandertals a cromanyons. L'inici del poblament humà a les terres valencianes* (ed.) V. Villaverde. València: Universitat de Valencia, pp. 105-106
- Badal, E., J. Bernabeu & J.L. Vernet. 1994. Végétation changes and human action from the Neolithic to the Bronze age (7000-4000 B.P.) in Alicante, Spain, based on charcoal analysis. *Vegetation History and Archaeobotany* 3, 155-166.
- Baileys, R.T. & P.R. Blankenhorn. 1982. Calorific and porosity development in carbonized wood. *Wood Science* 15, 19-28.
- Balme, J. & W.E. Beck. 2002. Starch and charcoal: useful measure of activity areas in archaeological rock-shelters. *Journal of Archaeological Science* 29, 157-166.
- Bamford, M. 1999. Pliocene fossil woods from an early hominid cave deposit, Sterkfontein South Africa. *South African Journal of Science* 95, 231-237.
- Barnard, A. 1992. *Hunters and herders of Southern Africa. A comparative ethnography of the Khoisan Peoples*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bartrolí, R., A. Cebrià, I. Muro, E. Riu-Barrera & M. Vaquero. 1995. *A frec de ciència. L'Atlas d'Amador Romani i Guerra*. Capellades: Ajuntament de Capellades.
- Baruch, U. & N. Goring-Morris. 1997. The arboreal vegetation of the Central Negev highlands, Israel, at the end of the Pleistocene : evidence from archaeological charred zood remains. *Vegetation History and Archaeobotany* 6, 249-259.
- Batalla, E. & F. Masclans. 1949. Catálogo de las plantas observadas en la cuenca del Gaià (Tarragona). *Collectanea Botanica* II, 79-87.
- Bazile-Robert, E. 1979. Flore et végétation du sud de la France pendant la dernière glaciación d'après l'analyse antracologique. Thèse de 3ème cycle: Université Montpellier II.
- Bazile-Robert, E. 1980. Les groupements à *Amygdalus* et *Prunus* de la Fin du Tardiglaciaire et au Début du Postglaciaire en Méditerranée Nord-Occidentale. *Géobios* 13, 777-780.
- Bazile-Robert, E. 1981. Flore et végétation en Bas-Languedoc a la fin du Pléistocène et au d'but de l'Holocène d'après l'antracoanalyses. *Etudes quaternaires languedociennes*. N° Spécial excursion de l'AFEQ, pp.
- Bazile-Robert, E. 1982. Données expérimentales pour l'antracoanalyse. *Etudes Quaternaires Languedociennes* 2, 25-32.

- Bazile-Robert, E. 1987. Végétations pré-néolithiques d'après l'anthracanalyse de sites préhistoriques du sud de la France. *Premières Communautés Paysannes en Méditerranée occidentale*. Colloque International du CNRS, Montpellier. 81-85.
- Beall, F.C., P.R. Blanckhorn & G.R. Moore. 1974. Carbonized wood-physical properties and use as an SEM preparation. *Wood Science* 6, 212-219.
- Becker, G. 1998. *Plantes toxiques*. Paris: Gründ, 7ème.
- Belitzky, S., N. Goren-Inbar & E. Werker. 1991. A Middle Pleistocene wooden plank with man-made polish. *Journal of Human Evolution* 20, 349-353.
- Bennet, K.D., P.C. Tzedakis & K.S. Willis. 1991. Quaternary refugia of north european trees. *Journal of Biogeography* 18, 103-115.
- Bennett, J.L. 1999. Thermal alteration of buried bone. *Journal of Archaeological Science* 26, 1-8.
- Bergadà, M.M. 1997. Actividad antrópica registrada en algunas secuencias arqueológicas en cueva del Neolítico antiguo catalán a través del análisis micromorfológico. *Trabajos de Prehistoria* 54, 151-162.
- Bergadà, M.M. 1998. *Estudio geoarqueológico de los asentamientos prehistóricos del Pleistoceno Superior y el Holoceno inicial en Catalunya* (BAR International Series. 742). London.
- Bergadà, M.M., F. Burjachs & J.M. Fullola. 1999. Évolution paléoenvironnementale de 14.500 a 10.000 BP. dans les prépyrénées catalans: La grotte du Parco (Alòs de Balaguer, Lleida, Espagne). *L'Anthropologie* 103, 249-264.
- Bernabeu, J., J.E. Aura & E. Badal. 1993. *Al oeste del Edén. Las primeras sociedades agrícolas en la Europa mediterránea* (Historia Universal. Prehistoria). Madrid: Ed. Síntesis, ed. 1999.
- Bernabeu, J. & E. Badal. 1990. Imagen de la vegetación y utilización económica del bosque en los asentamientos neolíticos del Jovades y Niuet (Alicante). *Archivo de Prehistoria Levantina* XX, 143-166.
- Binford, L.R. 1983. *En busca del pasado*. Madrid: Ed. Crítica, (ed. 1988).
- Bischoff, J.L., R. Julià & R. Mora. 1988. Uranium-series dating of the Mousterian occupation at Abric Romani, Spain. *Nature* 332, 68-70.
- Bischoff, J.L., K. Ludwig, J.F. Garcia, E. Carbonell, M. Vaquero, T.W. Stanfford & A.J.T. Jull. 1994. Dating of the basal Aurignacian Sadwich at Abric Romani (Catalunya, Spain) by radiocarbon and Uranium-series. *Journal of Archaeological Science* 21, 541-551.
- Blanchenanche, P. & L. Chabal. 1995. Potentialités forestières et activités humaines de la fin de la Préhistoire à la période historique dans le midi de la France: dégradation ou socialisation du milieu? L'homme et la dégradation de l'environnement. *XVe Rencontres Internationales d'Archéologie et d'Histoire d'Antibes*, Antibes. 209-229.
- Blanco, E., M.A. Casado, M. Costa, R. Escribano, M. García, M. Génova, A. Gómez, F. Gómez, J.C. Moreno, C. Morla, P. Regato & H. Sainz (eds) 1998. *Los bosques ibéricos. Una interpretación geobotánica*. Madrid: editorial Planeta.
- Blasco, A., M. Edo, M.J. villalba, R. Buxó, J. Juan & M. Saña. 1999. Del cardial al postcardial en la cueva de Can Sadurní (Begues, Barcelona). Primeros datos sobre su secuencia estratigráfica, paleoeconómica y ambiental. *II Congrés del Neolític a la Península Ibérica. Saguntum-Plav, Extra 2*. 59-67.
- Bolaños, M.M. 1960. Las plantas leñosas en la alimentación y pastoreo de la ganadería española. *Montes* 16, 347-351.
- Bonet, A. & R. Piqué. 1995. Dinámica paleoambiental y paleoclimática de la cuenca de Mediona-Riudevilles (Alt Penedés, Barcelona): análisis antracológico y malacológico de los yacimientos de Can Costella y Mediona I. *Reconstrucción de paleoambientes y cambios climáticos durante el Cuaternario*. Madrid. Monografías 3. Aleixandre Campos T. & Pérez-González, A., 363-374.
- Bosch, A., M. Buch, R. Buxó, J. Casadevall, J. Mateu, T. Palomo & E. Taberero. 1995. Plansallosa: un poblament de la Vall de Llierca (Garrotxa, Prepirineu Oriental) durant el Neolític Antic. *X Col·loqui internacional d'arqueologia de Puigcerdà. Cultures i Medi de la Prehistoria a l'Edat Mitjana*. Homenatge al Professor Guilaine pp. 267-272.

- Bosch, A., J. Chinchilla & J. Tarrús. 2000. *El poblat lacustre neolític de la Draga. Excavacions de 1990 a 1998* (Monografies del Casc) 2. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya.
- Bosch, J., M. Villalbí & A. Forcadell. 1995. El barranc d'en Fabra. *Tribuna d'Arqueologia* 1994-1995, 51-62.
- Bosch, P. 1994. El Neolítico antiguo en el Nordeste de Cataluña. Contribución a la problemática de la evolución de las primeras comunidades Neolíticas en el Mediterraneo occidental. *Trabajos de Prehistoria* 51, 41-63.
- Boyd, W.E. 1988. Methodological problems in the analysis of fossil non-artefactual wood assemblages from archaeological sites. *Journal of Archaeological Science* 15, 603-619.
- Brisebarre, A.M. 1978. *Bergers des Cévennes. Histoire et ethnographie du monde pastoral et de la transhumance en Cévennes* (Col. Espace des Hommes). Paris: Berger-Levrault.
- Brochier, J.-E. 1988. Sedimentologie, environnement et activités humaines du Néolithique aux temps historiques : Les sédiments anthropiques de l'abri de Fontjuvenal. In *Six millénaires d'histoire de l'environnement: étude interdisciplinaire de l'abri sous roche de Font- Juvénal (Conques sur L'Aude)* (ed.) VVAA. ATP Histoire des milieux naturels. Toulouse: Centre d'anthropologie des sociétés rurales, pp. 20-30
- Brochier, J.E., F. Claustre & C. Heinz. 1998. Environmental impact of Neolithic and Bronze age farming in the eastern Pyrenees forelands, based on multidisciplinary investigations at La Caune de Bélesta (Bélesta Cave), near Perpignan, France. *Vegetation History and Archaeobotany* 7, 1-9.
- Brockington, D. 2001. Women's income and the livelihood strategies of dispossessed pastoralists near the Mkomazi game reserve, Tanzania. *Human Ecology* 29, 307-338.
- Brouwer, I.D. 1998. When households run out of fuel: responses of rural women in Malawi to decreasing fuelwood availability. *Energia Newsletter* 2, 1-4.
- Burjachs, F. 1990. Palinologia dels dòlmens de l'Alt Empordà i dels dipòsits quaternaris de la cova de l'Arbreda (Serinyà, Pla de l'Estany) i del Pla de l'Estany (Olot, Garrotxa). Evolució del paisatge vegetal i del clima des de fa més de 140.000 anys al N.E. de la Península Ibèrica. Tesis Doctoral: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Burjachs, F. 1994. Palynology of the Upper Pleistocene and Holocene of the north-east Iberian Peninsula: Pla de l'Estany (Catalonia). *Historical Biology* 9, 17-33.
- Burjachs, F., S. Giralt, S. Riera, R. Roca & R. Julià. 1996. Evolució paleoclimàtica durante el último ciclo glaciar en la vertiente mediterránea de la Península Ibérica. *Notes de Geografia Física* 25, 21-39.
- Burjachs, F. & R. Julià. 1994. Abrupt Climatic Changes during the Last Glaciation Based on Pollen Analysis of the Abric Romaní, Catalonia, Spain. *Quaternary Research* 42, 308-315.
- Burjachs, F. & R. Julià. 1996. Palaeoenvironmental evolution during the Middle-Upper Palaeolithic transition in the NE of the Iberian Peninsula. In *The Last Neandertals, the First Anatomically Modern Humans: A Tale about the Human Diversity. Cultural change and human evolution: the crisis at 40 Ka BP* (eds) E. Carbonell & M. Vaquero. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- Burjachs, F. & J. Renault-Miskovsky. 1992. Paléoenvironnement et Paléoclimatologie de la Catalogne durant pres de 30000 ans (du würmien ancien au début de l'Holocène) d'après la palynologie du site de l'Arbreda (Gerone, Catalogne). *Quaternaire* 3, 75-85.
- Burjachs, F. & S. Riera. 1996. Canvis vegetals i climàtics durant el neolític a la façana mediterrània ibèrica. *I Congrés del Neolític a la Península Ibèrica*, Gavà, pp. 21-24.
- Burjachs, F. & M.T. Ros. 1992. Paleoambient de l'Època Neolítica en el N.E. de la Península Ibèrica. *9è Col·loqui d'Arqueologia de Puigcerdà. L'estat de l'investigació sobre el Neolític a Catalunya*, pp. 31-33
- Buurman, J. & P.J. Pals. 1994. Palaeoethnobotany: what's in a name. *Antiquity* 68, 471-473.
- Buxó, R. 1997. *Arqueologia de las Plantas*. Barcelona ed. Crítica.
- Cáceres, I. 1996. Secuencia de los procesos y mecanismos de alteración de la asociación fósil de macromamíferos del nivel I del Abric Romaní (Capellades, Barcelona). *II Reunión de Tafonomía y Fossilización*, Zaragoza. 73-78.

- Cáceres, I., P. Bravo, M. Esteban, I. Expósito & P. Saladié. 2002. Fresh and heated bones breakage. An experimental approach. In *Current topics on taphonomy and fossilization* (eds) M. Renzi de, M.V. Pardo, M. Belinchón, E. Peñalver, P. Montoya & A. Márquez-Aliaga. Col·lecció Encontres. Valencia: Ajuntament de Valencia, pp.471-480.
- Cáceres, I., J. Rossell & R. Huguet. 1998. Séquence d'utilisation de la biomasse animale dans le gisement de l'Abri Romani. *Quaternaire* 9, 379-383.
- Canal, J. & E. Carbonell. 1989. *Catalunya Paleolítica*. Girona: Generalitat de Catalunya. D.de Girona. Patr. F. Eiximenis.
- Carbonell, E., E. Allué, F. Burjachs, I. Cáceres, J. Canyelles, Z. Castro, A. Cebrià, M. Esteban, S. Giralt, A. Jover, C. Lorenzo, M. Mosquera, A. Ollé, I. Pastó, C. Perales, J.M. Prats, X.P. Rodríguez, J. Rosell, R. Sala, J. Vallverdu, M. Vaquero, J.M. Vergès & J. Zaragoza. 1992. Abri Romani, nivell H: un model d'estrategia ocupacional al Plistocè superior mediterrani. *Estrat* 5, 157-308.
- Carbonell, E. & Z. Castro-Curel. 1992. Palaeolithic Wooden Artefacts from the Abri Romani (Capellades, Barcelona, Spain). *Journal of Archaeological Science* 19, 707-719.
- Carbonell, E., A. Cebrià, E. Allué, I. Cáceres, I. Castro, R. Diaz, M. Esteban, A. Ollé, I. Pastó, X.P. Rodríguez, J. Rosell, R. Sala, J. Vallverdu, M. Vaquero & J.M. Vergès. 1996. Behavioural and organizational complexity in the Middle Paleolithic from the Abri Romani. In *The last Neanderthals/The first anatomically modern humans. A tale about human diversity* (eds) E. Carbonell & M. Vaquero. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, pp. 385-434.
- Carbonell, E., A. Cebrià, A. Esteban, J.F. García, L. Garcia, J.M. Lucas, E. Maestro, J. Miralles, J. Miret, J. Miró, R. Mora, I. Parra, X. Puig, R. Sala & E. Verdager. 1985. *Sota Palou-Campdevàdol. Un Centre d'Intervenció prehistòrica postglaciar a l'aire lliure*. Girona: Centre d'Investigacions Arqueològiques de la Diputació de Girona.
- Carbonell, E., S. Giralt & M. Vaquero. 1994. Abri Romani (Capellades, Barcelonne, Espagne): une importante séquence anthropisée du Pleistocène Supérieur. *Bulletin de la Société Préhistorique Française* 91, 47-55.
- Carbonell, E. & E. Vaquero. 1998. Behavioural complexity and biocultural change in Europe around forty thousand years ago. *Journal of Anthropological Research* 54, 373-397.
- Carbonell, E. & M. Vaquero (eds) 1996. *The Last Neanderthals, the First Anatomically Modern Humans: A Tale about the Human Diversity*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- Carrión, J.S. 1992. A palaeoecological study in the western Mediterranean area. The upper Pleistocene pollen record from Cova Beneito (Alicante, Spain). *Plaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 92, 1-14.
- Carrión, J.S., M. Munuera & C. Navarro. 1998. The palaeoenvironment of Carihuela Cave (Granada, Spain): a reconstruction on the basis of palynological investigations of cave sediments. *Review of Palaeobotany and Palynology* 99, 317-340.
- Carrión, J.S., M. Munuera, C. Navarro, F. Burjachs, M. Dupé & M.J. Walker. 1999. The palaeoecological potential of pollen records in caves: the case of Mediterranean Spain. *Quaternary Science Reviews* 18, 1061-1073.
- Carrión, J.S., M. Munuera, C. Navarro & F. Soler. 2000. Paleoclimas e historia de la vegetación cuaternaria en España a través del análisis polínico. Viejas falacias y nuevos paradigmas. *Complutum* 11, 115-142.
- Carrión, Y. 1999. Datos preliminares del antracoanálisis de l'Abri de la Falguera (Alcoi, Alacant).II Congrés del Neolític a la Península Ibèrica, Valencia.Saguntum-Play, Extra 2. 37-44.
- Castany, J. 1992. Montbolo i Chassey a Grioterres: Vilanova de Sau, Osona. Estratigrafia, Paleoeologia, Paleoeconomia i Datació. 9è Col·loqui internacional d'arqueologia de Puigcerdà. *Estat de l'investigació sobre el Neolític a Catalunya*, Puigcerdà. 150-152.
- Castelletti, L. & A. Maspero. 1992. Antracologia degli insediamenti paleolitici nella Penisola Italiana. Nuovi dati per la ricostruzione del paleoambiente durante il Wurm. *Bulletin de la société botanique de France. Actualités Botaniques* 139, 297-309.
- Castro-Curel, Z. & E. Carbonell. 1995. Wood Pseudomorphs From Level I at Abri Romani, Barcelona, Spain. *Journal of Field Archaeology* 22, 376-384.

- Cebrià, A., J.M. Fullola, P. García-Argüelles, V. Gracia & M. Millán. 1981. Avance al estudio de los asentamientos con cerámica del Filador (Margalef de Montsant, Priorat, Tarragona). *Saguntum* 16.
- Cebrià, A., J. Mestres, R. Bartrolí, E. Allué, M.M. Bergadà, E. Chimenos, O. Mercadal, J. Nadal & G. Ribé. 2000. El nivell sepulcral (Ic) de la Cova de la Guineu de Font-Rubi. *Resums del XII Col·loqui internacional d'arqueologia de Puigcerdà. Pirineus i veïns al 3er mil·lenni AC. De la fi del neolític a l'edat del bronze entre l'Ebre i la Garona*, Puigcerdà.
- Chabal, L. 1982. Méthodes de Prélèvement de bois carbonisés protohistoriques pour l'étude des relations homme-végétation. (Exemple d'un habitat de l'Age du Fer: Le Marduel-St. Bonnet du Gard, Fin VIIIè-Fin Ier siècle avant J.C. Diplome d'Études Approfondies d'Écologie: Montpellier II.
- Chabal, L. 1988a. Pour quoi et comment prélever les charbons de bois par la période antique. Les méthodes utilisées sur le site de Lattes (Hérault). *Lattara*, 1, 187-222
- Chabal, L. 1988b. L'étude paléoécologique de sites protohistoriques à partir des charbons de bois: la question de l'unité de mesure. Dénombrements de fragments ou pesées? *Pact* 22, 209-217.
- Chabal, L. 1991. L'homme et l'évolution de la végétation méditerranéenne, des âges des métaux à la période romaine: recherches anthracologiques théoriques, appliquées principalement à des sites du Bas Languedoc. Thèse de IIème cycle: Université de Montpellier.
- Chabal, L. 1992. La représentativité paléoécologique des charbon de bois archéologiques issus du bois de feu. *Bull. Soc. Bot. Fr, Actual. Bot.* 139, 213-236.
- Chabal, L. 1994. Apports récents de l'anthracologie à la connaissance des paysages passés : performances et limites. *Histoire et Mesure* IX, 317-338.
- Chabal, L. 1995. Les combustibles de cinq tombes à incinération du deuxième Age du fer à Ensérune (Nissan-lez-Ensérune, Hérault). *Collection Études Massaliètes* 4, 231-236.
- Chabal, L. 1997. *Forêts et sociétés en Languedoc (Néolithique final, Antiquité tardive). L'anthracologie, méthode et paléoécologie* (Documents d'Archéologie Française, n°63). Paris: Eds. de la Maison des Sciences de L'Home. CNRS.
- Chabal, L., L. Fabre, J.F. Terral & I. Théry-Parisot. 1999. L'anthracologie. In *La Botanique* (ed.) A. Ferdière. Paris: Eds. Errance. Pp. 43-104.
- Chacón, M.G. 2000. Abric Romaní: análisis morfológico y distribución espacial de la industria lítica del nivel K (Capellades, Barcelona). Tesis de Llicenciatura: Universitat Rovira i Virgili.
- Chacón, M.G., C. Fernández, K. Martínez & J.M. Rando. ep. Human communities occupation patterns in the Upper Pleistocene from level K of Abric Romaní (Barcelona, Spain). *CALPE 2001*, Gibraltar.
- Clapers, M. & I. Casas. 1991. *La vegetació del moianès*. Moia: Eds. Raima.
- Coles, J.M. & B.J. Orme. 1985. Prehistoric woodworking from somerset levels : 3 roundwood. *Somerset Levels Papers* 11, 25-50.
- Corominas, J. & J.A. Pascual. 1991. *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico* I. Madrid: Ed. Gredos.
- Costa Tenorio, M., M. García Antón, C. Morla Juaristi & H. Sainz Ollero. 1990. La evolución de los bosques de la península ibérica: una interpretación basada en datos paleobiogeográficos. *Ecología Fuera de Serie*, 31-58.
- Costamagno, S., C. Griggo & V. Mourre. 1999. Approche expérimentale d'un problème taphonomique: utilisation de combustible osseux au paléolithique. *Préhistoire Européenne* 13, 167-194.
- Cotton, C.M. 1996. *Ethnobotany: Principles and Applications*.
- Couvert, M. 1977. Atlas d'anatomie des charbons de foyers préhistoriques, Afrique du Nord tempéré. *Mémoires du centre de recherches anthropologiques préhistoriques et ethnographiques* XXVI.
- Cruells, W. & M. Molist. 1990. *Un Poblat a l'aire lliure de fa 4.000 anys : el jaciment de l'Institut de Batxillerat de Manlleu (Osona)*. Manlleu: Museu de Manlleu.
- Cruz Hernández, M. 1993. *N'on nan kobijnd'ue n'an tzjon noan. Los usos de la madera entre los amuzgos*. Mexico: Ciesas.

- Cubero, C. 1993. *Notes floristiques i de vegetacio de l'entorn de la Cova de la Guineu*. Centre per la gestio de patrimoni cultural i natural (CEM) (Inédito).
- Cutter, B.E., B.G. Cumbie & E.A.j. McGinnes. 1980. SEM and shrinkage analyses of southern pine wood following pyrolysis. *Wood Science and Technology* 14, 115-130.
- Davies, W., J. Stewart & T.H. Van Andel. 2000. Neandertal Landscapes-A preview. In *Neanderthals on the Edge. Papers from a conference marking the 150th anniversary of the Forbes' Quarry discovery, Gibraltar* (eds) C.B. Stringer, R.N.E. Barton & J.C. Finlayson. Gibraltar: Oxbow Books.
- Di Lernia, S. & G. Fiorentino. 1995. Decoding an open-air settlement of Terragne (Manduria Taranto, South eastern Italy); formation processes and spatial analyses. *Origini. Preistoria e Protostoria delle civiltà antiche* XIX, 7-53.
- Durand, A. 1991. Paysages, terroirs et peuplement dans les campagnes du Bas-Languedoc. Thèse de Doctorat: Université de Paris I.
- Equip Guineu. 1995. Elaboració d'una cronoestratigrafia per a la Prehistoria del Penedès. *Tribuna d'Arqueologia* 1993-1994, 7-24.
- Estévez, J. & R. Piqué. 1990. Mediona I: un asentamiento del Paleolítico Medio en Catalunya. *Xàbiga* 6, 126-143.
- Estévez, J. & R. Piqué. 1994. El poblamiento prehistórico en la Cuenca del Mediona-Riudebitlles (Alt Penedès, Barcelona). *Actas del 1er Congreso de Arqueología Peninsular*, Oporto. 110-132.
- Fabre, L. 1996. Le charbonnage historique de la chênaie à Quercus ilex L. (Languedoc, France), conséquences écologiques. Thèse de Doctorat: Université Montpellier II.
- February, E. 1992. Archaeological charcoals as indicators of vegetation change and human fuel choice in the late Holocen at Elands Bay, Western Cape Province, South Africa. *Journal of Archaeological Science*, 19: 347-354.
- Fernández-López, S.R. 2000. *Temas de Tafonomía*. Departamento de Peleontología. Universidad Complutense de Madrid.
- Ferrer, M. & R. Piqué. 2000. Paisatge i gestió de recursos vegetals durant el tercer mil·lenni BP a la comarca de la Garrotxa: primers resultats de l'estudi antracològic del jaciment de la Prunera. *Resums del XII Col·loqui internacional d'arqueologia de Puigcerdà. Homenatge al Dr. Domènec Campillo. Pirineus i veïns al 3er mil·lenni AC. De la fi del neolític a l'edat del bronze. Entre l'Ebre i la Garona*, Puigcerdà.
- Ferreras, C. & C.E. Fidalgo. 1991. *Biogeografía y edafogeografía* (Espacios y Sociedades). Madrid: Ed. Síntesis.
- Figueiral, I. 1987. Analyse anthracologique de deux gisements chalcolithiques de l'Hérault " Bourssargues et Richemont". DEA: Université Paul Valéry.
- Figueiral, I. 1990. Le Nord-ouest du Portugal et les modification de l'Ecosysteme, du Bronze final à l'époque Romain d'après l'antracolanalyse des sites archéologiques. Thèse de Doctorat: U.S.T.L. Montpellier II.
- Figueiral, I. 1992. Méthodes en anthracologie: étude de sites du Bronze final et de l'Agé du Fer du nord-ouest du Portugal. *Bulletin de la Société Botanique de France. Actualités Botaniques* Tome 139, 191-204.
- Figueiral, I. 1995. Charcoal analysis and the history of *Pinus pinaster* (cluster pine) in Portugal. *Review of Palaeobotany and Palynology* 89, 441-454.
- Fiorentino, G. 1995. New perspectives in anthracological analysis. Palaeoecological and technological implications of charcoals found in the Neolithic flintmine at La Defensola (Vieste, Apulia, Italy). *Quaternaria Nova* V, 99-128.
- Fischesser, B. 2000. *El libro de El árbol* (trans.) T. Almaraz. Madrid: Ed. Drac, edicion española.
- Florschütz, F., J. Menéndez Amor & T.A. Wijmstra. 1971. Palynology of a thick Quaternary succession in Southern Spain. *Paleogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 10, 233-264.
- Folch, R. 1986. *La vegetació del països catalans*. Barcelona: ed. Ketres, 1ª ed. 1981.

- Fontanals, M. 2001. Continuïtat i canvi en els sistemes tècnics de producció d'instrumental lític en el trànsit Pleistocè-Holocè: La Cativera (El Catllar, Tarragonès). Tesis de Llicenciatura: Universitat Rovira i Virgili.
- Ford, R.I. 1988. Commentary: Little things mean a lot- quantification and qualification in paleoethnobotany (trans.) K.W. Butzer & L.G. Freeman. In *Current Paleoethnobotany. Analytical methods and cultural interpretations of archaeological plant remains* (eds) C.A. Hastorf & V. Popper, S. Prehistoric, Archaeology and Ecology. Chicago: The University of Chicago Press, pp 214-222.
- Fraser, C.M. 1993. *El manual de Merck de veterinaria*. Barcelona: Oceano/Centrum.
- Fullola, J.M. 1992. El Paleolític en Catalunya. In *Aragon/ Litoral Mediterraneo. Intercambios culturales durante la Prehistoria. En Homenaje a Juan Maluquer de Motes* (ed.) P. Utrilla. Zaragoza: Institucion Fernando el Catolico, pp. 37-53.
- Fullola, J.M., R. Bartrolí, A. Cebrià, M.M. Bergadà, J. Nadal & A. Estrada. 1997. El epipaleolític de la balma de la Griera (Calafell, Baix Penedès, Tarragona) en el context del NE peninsular. *II Congreso de Arqueología Peninsular, Zamora*.
- Fullola, J.M., M.M. Bergadà, F. Burjachs, P. García-Argüelles, J. Nadal & N. Soler. 1999. Le Paléolithique supérieur méditerranéen ibérique; approches paléoenvironnementales, industrielles et artistiques. XXIVe Congrès Préhistorique de France. Les facies leptolithiques du nord-ouest méditerranéen: milieux naturels et culturels, Carcassonne. 49-78.
- Fullola, J.M., P. García-Argüelles & A. Cebrià. 1987. El Abrigo del Filador y el proceso de Neolitización en el valle del Montsant (Tarragona, Cataluña, España). *Premières communautés paysannes en Méditerranée occidentale. Colloque International du CNRS*. 1983, Montpellier. 559-606.
- Fullola, J.M., P. García-Argüelles, D. Serrat & M.M. Bergadà. 1995. El paleolític i l'epipaleolític al vessant meridional dels Pirineus Catalans. Vint anys de recerca a la franja pirinenca sud; interrelacions amb les àrees circumdants. Cultures i Medi de la prehistoria a l'edat mitjana. *Xè Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Homenaje a Jean Guilaine, Puigcerdà*. 159-176.
- Galobart, A., L. García, A. Güell, M. Millán, M.T. Ros & G. Serrano. 1991. Estudi de la fauna i flora fòssils de la Cova de la Guineu i el seu entorn. Barcelona: Universitat Central de Barcelona.
- García-Argüelles, P., J. Nadal & A. Estrada. 2001. La Balma del Gai (Moià): breu aproximació als resultats de les noves excavacions (1994-2000). *Modilium* 24, 23-41.
- Giner, F. 2001. Pulong: Sociedades Campesinas (Myanmar). *Los últimos asiáticos*. Madrid: Documental de TVE.
- Godwin, H. & A.G. Tansley. 1941. Prehistoric charcoals as evidence of former vegetation, soil and climate. *Journal of Ecology* 29, 117-126.
- Goebel, A., B. Campbell, B. Mukamuri & M. Veeman. 2000. People, values, and woodlands: a field report of emergent themes in interdisciplinary research in Zimbabwe. *Agriculture and Human values* 17, 385-396.
- Gómez, J.A. & A. Rojo. 1993. Producción de biomasa en una repoblación de *Pinus sylvestris* L.: primera intervención de claras. *I Congreso Forestal Español. Pontevedra, Pontevedra*. 517-519.
- González, P., A. Martín & R. Mora. 1999. *Can Roqueta. Un establiment pagès prehistòric i medieval (Sabadell, Vallès Occidental)* (Excavacions arqueològiques a Catalunya) 16. Barcelona: Direcció General del Patrimoni Cultural. Servei d'Arqueologia.
- González-Echegaray, J. & L.G. Freeman. 1998. *Le Paléolithique inférieur et moyen en Espagne* (Collection L'Homme des Origines. Série "Préhistoire d'Europe") 6. Francia: Jérôme Millon.
- Grau, E. 1990. El uso de la madera en yacimientos valencianos de la edad del bronce a la época visigoda. Datos etnobotánicos y reconstrucción ecológica según la antracología. Tesis Doctoral: Universidad de Valencia.
- Grau, E. 1992. Méthodologie de prélèvements des charbons de bois dans les sites protohistoriques. *Bull. Soc. Bot. Fr., Actual. Bot.* 139, 205-211.
- Grau, E. 1995. Antracología de la Sierra del Aljibe (Aliseda, Cáceres). In *El poblado protohistórico de Aliseda (Cáceres). Campaña de 1995* (eds) A. Rodríguez DÍa & I. Pavón Soldevilla.

- Grau, E. 2001. Estudio antracológico. *Saguntum* Extra 4, 191-196.
- Greguss, P. 1955. *Identification of living gymnosperms on the basis of xylotomy*. Budapest: Akademiai Kiado.
- Guilaine, J., M. Barbaza, D. Geddes, J.L. Vernet, M. Llongueras & M. Hopf. 1982. Prehistoric human adaptations in Catalonia (Spain). *Journal of Field Archaeology* 9, 407-416.
- Guilaine, J. & M. Marztluff. 1995. *Les excavacions a la Balma de la marginada (1979-1991)*1. Andorra: Eds. del Govern d'Andorra.
- Guo, Y. & R.M. Bustin. 1998. FTIR spectroscopy and reflectance of modern charcoals and fungal decayed woods: implications for the studies of inertinite in coals. *International Journal of Coal Geology* 37, 29-55.
- Haas, J.N., S. Karg & P. Rasmussen. 1998. Beech leaves and twigs used as winter fodder: examples from historic and prehistoric times. *Environmental Archaeology* 1, 81-86.
- Halstead, P. & J. Tierney. 1998. Leafy hay: an ethnoarchaeological study in NW Greece. *Environmental Archaeology* 1, 71-80.
- Hastorf, C.A. & V. Popper, S. 1988. *Current Paleoethnobotany. Analytical methods and cultural interpretations of archaeological plant remains* (Prehistoric, Archaeology and Ecology). Chicago: The University of Chicago Press.
- Hays, J.D., J. Imbrie & N.J. Shackleton. 1976. Variations in the earth's orbit: pacemaker of the Ice Ages. *Science* 194, 1121-1132.
- Heinz, C. 1990. Dynamique des végétations holocènes en méditerranée nord-occidentale d'après l'antracoanalyse de sites préhistoriques methodology and paleoécologie. *Paleobiologie Continentale* XVI, 1-212.
- Heinz, C. 1993. La vegetación de los Pirineos Orientales en relación con las actividades humanas desde el Neolítico medio hasta el Bronce final. In *Estudios sobre Cuaternario. Medios sedimentarios. Cambios ambientales. Hábitat humano* (eds) M.P. Fumanal & J. Bernabeu. Valencia: Universitat de Valencia. Asoc. Española para el Estudio del Cuaternario, pp. 199-204.
- Heinz, C. 1995. Quelques exemples Pyrénéens illustrant les transformations du paysage végétal des quinze derniers millénaires. *Xè Col·loqui internacional d'arqueologia de Puigcerdà*, Puigcerdà. 79-86.
- Heinz, C., E. Badal, I. Figueiral, E. Grau, M.T. Ros Mora & S. Thiébault. 1988. Identification des charbons de bois préhistoriques méditerranéens, chronologie et répartition. *FACT* 22, 161-172.
- Heinz, C. & M. Barbaza. 1998. Environmental changes during the Late Glacial and Post-Glacial in the central Pyrenees (France): new charcoal analysis and archaeological data. *Review of Palaeobotany and Palynology* 104, 1-17.
- Heinz, C. & S. Thiébault. 1998. Characterization and palaeoecological significance of archaeological assemblages during Late and Post-glacial phases in Southern France. *Quaternary Research* 50, 56-69.
- Heizer, R.F. 1963. Domestic fuel in primitive society. *Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 93, 186-194.
- Hernando, A. 1999. *Los primeros agricultores de la Península Ibérica* (Arqueología Prehistórica). Madrid: Ed. Síntesis.
- Higgs, E.S. & M.R. Jarman. 1975. Palaeoeconomy. In *Palaeoeconomy* (ed.) E.S. Higgs. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hillman, G.C., A.J. Legge & P.A. Rowley-Conwy, . 1997. On the charred seeds from Epipalaeolithic Abu Hureyra: food or fuel? *Current Anthropology* 38, 651-659.
- Holden, T.G., J.G. Hather & J.P.N. Watson. 1995. Mesolithic plant exploitation at the Roc del Migdia, Catalonia. *Journal of Archaeological Science* 22, 769-778.
- Horne, L. 1982. The demand for fuel: ecological implication of socio-economic change. In *Desertification and development: dryland ecology in social perspective* (eds) B. Spooner & H.S. Mann. London: Academic Press.
- Hunt, G.M. & G. Garrat. 1962. *Preservación de la madera*. Barcelona: Salvat ed.

- Huntley, B. & C.I. Prentice. 1993. Holocene vegetation and climates of Europe. In *Global climatic changes since the Last Glacial Maximum*. (eds) H.E.J. Wright, J.E. Kutzbach, T. Webb III, W.F. Ruddiman, F.A. Street-Perrot & P.J. Bartlein. Minneapolis: University of Minnesota, pp. 136-169.
- Iriarte, M.J. & L. Zapata. 1996. *El paisaje vegetal prehistórico en el País Vasco*.: Diputación foral de Alava. Departamento de Cultura y Euskera.
- Ivorra, S. 2001. Discrimination du chêne vert (*Quercus ilex* L.) et du chêne kermès (*Quercus coccifera* L.). Eco-anatomie quantitative du bois et implications paléoécologiques, ethnobotaniques et archéologiques. D.E.A.: Université Paris I, Paris VI, Paris X, Université de Franche-Comté, Museum National d'Histoire Naturelle de Paris, Institut National Agronomie.
- Jacquot, C. 1955. *Atlas d'anatomie des bois des conifères. Planches.II*. Paris: Centre technique du bois.
- Jacquot, C. 1955. *Atlas d'anatomie des bois des conifères. Texte.I*. Paris: Centre technique du bois.
- Jacquot, C., Y. Trenard & D. Dirol. 1973. *Atlas d'anatomie des bois des angiospermes. Planches.II*. Paris: Centre technique du bois.
- Jacquot, C., Y. Trenard & D. Dirol. 1973. *Atlas d'anatomie des bois des angiospermes. Texte.I*. Paris: Centre technique du bois.
- Jalut, F. & e. al. 1997. Holocene climatic changes in the western Mediterranean : installation of the mediterranean climate. *C. R. Académie des Sciences Paris* 324, 327-334.
- Jalut, G., G. Delibrias, J. Dagnac, M. Mardones & M. Bouhours. 1982. A palaeoecological approach to the last 21000 years in the Pyrenees: the peat bog of Freychinede (alt. 1350m Ariège, South France). *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 40, 321-359.
- Jalut, G., A. Esteban, L. Bonnet, T. Gaulequelin & M. Fontugne. 2000. Holocene climatic changes in the Western Mediterranean, from south-east France to south-east Spain. *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 160, 255-290.
- Jarman, M.R., G.N. Bailey & H.N. Jarman (eds) 1982. *Early european agriculture. Its foundations and development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Joan, J. 1993. Nuevos datos sobre la evolucion del paisaje y los recursos vegetales en el abric del Filador (Margalef de Montsant, Priorat, Tarragona). *Pyrenae* 24, 23-33.
- Johannessen, S. 1988. Plant remains and culture change: are paleoethnobotanical data better than we think? (trans.) K.W. Butzer & L.G. Freeman. In *Current Paleoethnobotany. Analytical methods and cultural interpretations of archaeological plant remains* (eds) C.A. Hastorf & V. Popper, S. Prehistoric, Archaeology and Ecology. Chicago: The University of Chicago Press.
- Johannessen, S. & C.A. Hastorf. 1990. A history of fuel management (A.D. 500 to the present) in the Mantaro valley, Peru. *Journal of Ethnobiology* 10, 61-90.
- Jones, G. 1991. Numerical analysis in archaeobotany. In *Progress in old world Paleoethnobotany. A retrospective view on the occasion of 20 years of the International Work Group of Paleoethnobotany* (eds) W. Van Zeist, K. Wasylikowa & K.E. Behre. Rotterdam: A.A. Balkema, pp.63-80.
- Jover, A. 1994. The application of PEG 4000 for the preservation of Paleolithic wooden artifacts. *Studies in Conservation* 39, 193-198.
- Juneja, S.C. 1975. Combustion of cellulosic materials and its retardance- status and trends. *Wood Science* 7, 201-209.
- Karg, S. 1998. Winter-and spring-foddering of Sheep/goat in the Bronze Age site of Fivè-Carera, Northern Italy. *Environmental Archaeology* 1, 87-94.
- King, F. & R.W. Graham. 1981. Palaeoecological patterns as subsistence and palaeoenvironmental reconstruction. *American Antiquity* 46, 128-142.
- Krauss-Marguet, I. 1980. Contribution à l'Histoire de la végétation postglaciaire des Grands Causses d'après l'analyse anthracologique du gisement préhistorique de La Poujade (Millau, Aveyron). Diplôme d'Études Supérieures: Montpellier II.
- Krauss-Marguet, I. 1981. Analyse anthracologique du gisement postglaciaire de la Poujade (Millau, Aveyron). *Paléobiologie continentale* XII, 93-110.

- Kreuz, A. 1992. Charcoal from ten early Neolithic settlements in Central Europe and its interpretation in terms of woodland management and wildwood resources. *Bull. Soc. Bot. Fr, Actual. Bot.* 139, 383-394.
- Kutzbach, J.E. & T. Webb III. 1993. Conceptual basis for understanding Late-Quaternary climates. In *Global climatic changes since the Last Glacial Maximum*. (eds) H.E.J. Wright, J.E. Kutzbach, T. Webb III, W.F. Ruddiman, F.A. Street-Perrot & P.J. Bartlein. Minneapolis: University of Minnesota, pp. 5-12.
- Lánská, D. 1999. *Plantes sauvages comestibles*. Paris: Gründ, 2ème.
- Le Houérou, H.N. 1975. Problèmes et potentialités des terres arides de l'Afrique du Nord. *Options méditerranéennes* 26, 17-33.
- Leroyer, C. & C. Heinz. 1992. Complémentarité des études palynologiques et anthracologiques: les exemples pyrénéens de La Balma Margineda (Andorre) et de Belesta (Pyrénées-Orientales, France). *Bulletin de la société botanique de France. Actualités Botaniques* 139, 281-295.
- Llobera, X. 1986. La Feixa del Moro (Juberri) i el Neolític Mig -Recent a Andorra. *Tribuna d'Arqueologia* 1985-1986, 15-24.
- López, G. 1982. *La guía de INCAFO de los árboles y arbustos de la Península Ibérica*. Madrid: Ed. INCAFO.
- Loreau, P. 1994. Du bois au charbon de bois: approche expérimentale de la combustion. DEA Environnement et Archéologie: Université Montpellier II.
- Lumley, H.d. & E. Ripoll. 1965. Le remplissage et l'industrie Moustérienne de l'Abric Romani. *L'Anthropologie*, 66: 1-35.
- Lumley, M.-A.d. 1973. Anténéandertaliens et Néandertaliens du bassin méditerranéen occidental européen. *Études Quaternaires* mémoire 2, 551-558.
- Machado, C. 1994. Primeros estudios antracológicos en el archipiélago canario. Noroeste de Tenerife: las comarcas de Icode y Dante. Tesis Doctoral: Universidad de La Laguna.
- Machado, C. 1999. El hombre y las transformaciones del medio vegetal en el Archipiélago Canario durante el período pre-europeo: 500 a. C/1500 d.c. *Saguntum-Plav* Extra 2, 53-58.
- Machado, C. 2000. Análisis antracológico del yacimiento de Cueva de San Blas (Tenerife, Islas Canarias). Tenerife: Informe inédito.
- Maggi, R. (ed.) 1997. *Arene Candide: a functional and environmental assessment of the Holocene sequence. (Excavations Bernabo' Brea-Cardini 1940-50)*. Roma: Ministero per i Beni Culturali e Ambientali.
- Mangado, X. & J. Nadal. 2001. Àrees de captació de primeres matèries lítiques durant la prehistòria del moianès: com utilitzaven els nostres avantpassats el territori. *Modilianum* 24, 43-53.
- Maroto, J. 1994. El pas del paleolític mitjà al paleolític superior a Catalunya i la seva interpretació dins del context geogràfic franco-ibèric. Tesis Doctoral: Universitat de Girona.
- Martí, M., R. Pou & X. Carlús (eds) 1997. *La Necròpolis del Neolític Mitjà i les restes romanes del camí de Can Grau (La Roca del Vallès, Vallès Oriental). Els jaciments de Cal Jardiner (Granollers, Vallès Oriental)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- Martín, A. 1998. Le Nord-Est de la Peninsule Ibérique (et les Balears). In *Atlas du Néolithique européen. L'Europe occidentale*. (ed.) J. Guilaine: E.R.A.U.L.
- Martín, A., A. Bordas & M. Martín. 1996. Bòbila de Madurell (St. Quirze del Vallès, Barcelona). Estrategia económica y organización social en el Neolítico medio. *I Congrés del Neolític a la Península Ibérica, Gavà*, pp. 423-428.
- Martín, A. & J. Estévez. 1992. Funció de la Cova del Frare de St. Llorenç del Munt (Matadepera, Barcelona) al Neolític antic, en relació a la ramaderia. *9è Col·loqui internacional d'arqueologia de Puigcerdà. Estat de l'investigació sobre el Neolític a Catalunya*, Puigcerdà, pp. 105-108.
- Martín, A. & J. Tarrús. 1995. Neolític i Megalitsme a la Catalunya subpirinenca. *X Col·loqui internacional d'arqueologia de Puigcerdà*, Puigcerdà, pp. 241-260.
- Martínez, K. & J.M. Rando. 2001. Organización y funcionalidad de la producción lítica en un nivel del Paleolítico Medio del Abric Romani. Nivel Ja (Capellades, Barcelona). *Trabajos de Prehistoria* 58, 51-70.

- Masalles, R.M., J.M. Mestres & J. Pujades. 1987. *El paisatge vegetal de la Conca de Barberà*. Montblanc: Publicacions del Museo Comarcal de la Conca de Barberà.
- Masclans, F. 1958. *Guia per a conèixer els arbres*. Barcelona: Ed. Montblanc-Martín, 9ª ed. 1990.
- Masclans, F. 1963. *Guia per a conèixer els arbusts i les lianes*. Barcelona: Ed. Montblanc-Martín, 9ª ed. 1990.
- Maya, J.L. 1992. Calcolítico y Edad del Bronce en Cataluña.Aragón/Litoral Mediterráneo: Intercambios culturales durante la Prehistoria, Zaragoza. 515-554.
- Maya, J.L., F. Cuesta & J. López (eds) 1998. *Genó: un poblado del Bronce Final en el Bajo Segre (Lleida)*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Maya, J.L., J. Francés & A. Prada. 1993. El yacimiento del Bronce Medio de Punta Farisa (Fraga). *Estudios de la antigüedad V-VII*, 7-56.
- Maya, J.L. & M.A. Petit. 1995. L'edat del Bronce a Catalunya. Problemàtica i perspectives de futur.Cultures i Medi de la prehistoria a l'edat mitjana. *X Colloqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Homenatge a Jean Guilaine*, Puigcerdà. 327-342.
- McGinnes, E.A., S.A. Kandeel & P.S. Szopa. 1971. Some structural changes observed in the transformation of wood into charcoal. *Wood and Fiber* 3, 77-83.
- Mercadal, O. & D. Campillo. 1995. Patologia de la població prehistòrica de la "Cova de la Guineu" (Font-Rubí, Alt Penedès, Barcelona). *IXth European meeting of the paleopathology association*, Barcelona. 229-232.
- Mestres, J. 1992. Assentaments a l'aire lliure del Neolític antic al Penedès. *9è Col.loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Estat de la investigació sobre el Neolític a Catalunya*, Andorra. 76-78.
- Mestres, J., A. Cebrià, M. Bergadà, G. Ribé, P. García-Argüelles, R. Doce, O. Mercadal, J. Defaus, M. Millan, J.M. Miro & L. Garcia. 1988. Cova de La Guineu. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Mestres, J. & A. Martín. 1996. Calibración de las fechas radiocarbónicas y su contribución al estudio del neolítico catalán. *I Congrés del Neolític a la Península Ibèrica*, Gavà. 791-804
- Metcalfé, C.R. & L. Chalk. 1950. *Anatomy of the Dicotyledons* 2 vol. Oxford: Clarendon Press.
- Miller, N.F. 1984. The Use of Dung as Fuel: An Ethnographic Example and an Archaeological Application. *Paléorient* 10, 71-79.
- Mir, A. & A. Freixas. 1993. La Font Voltada, un yacimiento de finales del Paleolítico superior en Montbrió de la Marca (La Conca de Barberà, Tarragona). *X*, 13-21.
- Mithens, S.J., N. Finlay, W. Carruthers, S. Carter & P. Ashmon. 2001. Plant use in the Mesolithic: evidence from Staonsnaig, Isle of Colonsay, Scotland. *Journal of Archaeological Science* 28, 223-234.
- Molist, M., G. Ribe & M. Saña. 1996. La transició del V milenio cal. BC en Catalunya. *Rubricatum* I, 781-790.
- Momot, J. 1955. Méthode pour l'étude des charbons de bois. *Bull. Soc. Préhistorique Fran.* 52, 141-143.
- Mora, R., E. Carbonell, J. Martínez, M. Bergadà & I. Muro. 1985. Memoria de l'excavació d'urgència de l'Abric Agut i Consagració (Capellades, Anoia). Girona: Museu d'Historia de la Ciutat. CRPES.
- Mora, R., X. Terrades, A. Parpal, C. Plana, J. Martínez, A. Fígols & G. Roca. 1991. Les ocupacions mesolítica i neolítica de la Font del Ros (Berga, Berguedà). *Tribuna d'Arqueologia* 1989-1990, 19-29.
- Morant, N. 1998. Estudi de les matèries primeres lítiques del nivell I del jaciment de l'Abric Romani (Capellades, Barcelona). Tesis de Llicenciatura: Universitat Rovira i Virgili.
- Nadal, J. 1998. Les faunes del Plistocè final-Holocè a la Catalunya Meridional i de Ponent. Interpretacions tafonòmiques i paleoculturals. Tesis Doctoral: Universitat de Barcelona.
- Nadal, J., M.R. Senabre Juncosa, J. Mestres & A. Cebrià. 1999. Evolución del aprovechamiento de los recursos faunísticos durante el Neolítico en la comarca de l'Alt Penedès.II Congrés del Neolític a la Península Ibèrica, Valencia.Saguntum-Plav, Extra 2. 77-84.
- Neumann, K. 1987. Middle Holocene vegetation of the Gilf Kebir SW Egypt a reconstruction. *Palaeoecology of Africa* 18, 179-188.

- Neumann, K. 1989. Holocene vegetation of the Eastern Sahara: charcoal from prehistoric sites. *The African Archaeology Review* 7, 97-116.
- Neumann, K. & R. Vogelsang. 1996. Paléoenvironnement et Préhistoire au Sahel du Burkina Faso. *Berichte des Sonderforschungsbereichs* 268, 177-186.
- Newmann, K. 1992. Une flore soudanienne au Sahara central vers 7000 BP: les chabons de bois de Fachi, Niger. *Bulletin de la Société Botanique de France. Actualités Botaniques* Tome 139, 565-569.
- Noshiro, S., M. Suzuki & M. Yamada. 1992. Species selection for wooden artefacts by prehistoric and early historic people in the Kanto plain, Central Japan. *Journal of Archaeological Science* 19, 429-443.
- Ntinou, M., E. Badal & C. Heinz. 1999. Resultados preliminares del proyecto etnoarqueológico del Sarakini (Tracia, Grecia). Comparación con la antracología prehistórica. *Geoarqueología i Quaternari Litoral. Memorial M.P. Fumanal*, 179-191.
- Nuet, F. 1987. *Flórula vascular de la muntanya dels Mollons (La Pobla de Claramunt, Anoia)*. Lleida: Fundació Salvador Vives Casajuana.
- Oakley, K. 1965. *Man the tool-maker*. London: British Museum, fifth ed.
- Oakley, K.P., P. Andrews, L.H. Keeley & D. Clark. 1977. A reappraisal of the Clacton Spearpoint. *Proceedings of the Prehistoric Society* 43, 13-30.
- O'Shea, J.J. 1988. Spear points from the Middle Paleolithic of the Levant. *Journal of Field Archaeology* 15, 441-450.
- Pallarés, M., A. Bordas & R. Mora. 1997. El proceso de Neolitización en los Pirineos Orientales. Un modelo de continuidad entre los cazadores-recolectores neolíticos y los primeros grupos agropastoriles. *Trabajos de Prehistoria* 54, 121-141.
- Parra, I. 1993. Desplaçaments latitudinals de la vegetació al litoral mediterrani durant els darrers 8500 anys. Un enfocament pol·línic i climàtic. *Revista Catalana de Geografia* 21, 37-44.
- Pearsall, D. 1988. Interpreting the meaning of macroremain abundance: The impact of source and context (trans.) K.W. Butzer & L.G. Freeman. In *Current Paleoethnobotany. Analytical methods and cultural interpretations of archaeological plant remains* (eds) C.A. Hastorf & V. Popper, S. Prehistoric, Archaeology and Ecology. Chicago: The University of Chicago Press, pp.97-118.
- Pelt, J.M. 1995. *Drogues et plantes magiques*. Paris: Fayard, 2ème.
- Pérez-Obiol, R. & R. Julià. 1994. Climatic Change on the Iberian Peninsula Recorded in a 30,000-Yr Pollen Record from Lake Banyoles. *Quaternary Research* 41, 91-98.
- Pérez-Ripoll, M. 1999. La explotació ganadera durante el III milenio a.C. en la Península Ibérica. II Congrés del Neolític a la Península Ibèrica, Valencia. *Saguntum-Plav, Extra* 2. 95-106.
- Pernaud, J.M. 1997. Paléoenvironnements végétaux et sociétés à l'holocène dans le nord du Bassin parisien. Anthracoanalyses des sites archéologiques d'Ile de France et de Picardie: méthodologie et paléoeologie. Thèse de Doctorat: Université Paris I Panthéon-Sorbonne.
- Petit, M.A. 1998. Posar a l'hora el rellotge de la prehistòria: calibració de les datacions radiocarbòniques de la prehistòria moianesa. *Modilianum* 19, 3-20.
- Piqué, R. 1995. Aproximació a l'entorn vegetal durant el Paleolític i Mesolític al vessant sud dels prepirineus a partir dels carbons vegetals. Cultures i Medi de la prehistòria a l'edat mitjana. *X Colloqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*. Homenatge a Jean Guilaine, Puigcerdà i Osseja. 71-78.
- Piqué, R. 1996. La gestió dels recursos forestals a La Draga (Banyoles, Pla de l'Estany). *I Congrés del Neolític a la Península Ibèrica, Gavà, 1996*, Vol. 1. pp. 57-63.
- Piqué, R. 1997. Anex I: Anàlisi antracològica dels jaciments del camí de Can Grau (La Roca del Vallès), Cal Jardiner I i Cal Jardiner II (Granollers, Vallès Oriental). In *La Necròpolis del Neolític Mitjà i les restes romanes del camí de Can Grau (La Roca del Vallès, Vallès Oriental)*. Els jaciments de Cal Jardiner (Granollers, Vallès Oriental) (eds) M. Martí, R. Pou & X. Carlús. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 229-234.
- Piqué, R. 1998. Dinàmica paleoambiental entre 80.000-5.000 BP al nord-est de la Península Ibèrica: les dades antracològiques. *Revista d'arqueologia de Ponent*, 8, 7-17.

- Piqué, R. 1999a. Quantification in Archaeobotany: charcoal analysis and firewood management. *New Techniques for Old Times. Computer applications and quantitative methods in archaeology. Proceedings of the 26th Conference*, Barcelona, pp. 189-200.
- Piqué, R. 1999b. *Producció i ús del combustible vegetal: una evaluació arqueològica*. (Treballs d'Etnoarqueologia) 3. Barcelona: UAB. CSIC.
- Piqué, R. 1999c. Estudis Paleobiològics. In *Can Roqueta. Un establiment pagès prehistòric i medieval (Sabadell, Vallès Occidental)*. (eds) P. Gonzalez, A. Martín & R. Mora. Excavacions arqueològiques a Catalunya. Barcelona: Direcció General del Patrimoni Cultural. Servei d'Arqueologia, 207-220.
- Piqué, R. 2000a. Les dades antracològiques. In *El poblament lacustre neolític de la Draga. Excavacions de 1990 a 1998* (eds) A. Bosch, J. Chinchilla & J. Tarrús. Monografies del Casc. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya.
- Piqué, R. 2000b. Els materials llenyosos. In *El poblament lacustre neolític de la Draga. Excavacions de 1990 a 1998* (eds) A. Bosch, J. Chinchilla & J. Tarrús. Monografies del Casc. Girona: Museu d'Arqueologia de Catalunya, 140-149.
- Piqué, R. & J.M. Piqué. 1992. L'application du traitement d'images digitalisées dans l'analyse anthracologique. *Bull. Soc. Bot. Fr., Actual. Bot.* 139, 237-244.
- Poirier, P. 2000. Anthracologie et Environnement de la période gallo-romaine à la période médiévale en Poitou-Charantes. Tesis Doctoral: Montpellier II.
- Pons, A. & M. Reille. 1988. The Holocene and upper Pleistocene pollen record from Padul (Granada, Spain). A new study. *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 35, 145-214.
- Prior, J. & P. Gasson. 1993. Anatomical changes on charring six african hardwoods. *IAWA* 14, 77-86.
- Prior, J. & D.P. Williams. 1985. An investigation of climatic change in the Holocene epoch using archaeological charcoal from Swaziland, Southern Africa. *Journal of Archaeological Science* 12, 457-475.
- Rasmussen, P. 1990. Pollarding of trees in the Neolithic : Often presumed-difficult to prove. In *Experimentation and Reconstruction in Environmental Archaeology* (ed.) D.E. Robinson. London: Oxbow Books.
- Rasmussen, P. 1993. Analysis of Goat/Sheep faeces from Egelzvil 3, Swthxerland: Evidence for Branch and Twig Foddering of Livestock in the Neolithic. *Journal of Archaeological Science* 20, 479-502.
- Ribé, G. 1996. Espacio y territorio entre el neolítico antiguo y medio en la región del Penedès. Bases y resultados de un programa de investigación de arqueología espacial en la Catalunya litoral y prelitoral. I Congrés del Neolític a la Península Ibèrica, Gavà. 379-390.
- Ribé, G. 1999. Territorios y poblamiento del Vallès (Cataluña) en el neolítico (5.500-3.500 cal. B.C): aproximación arqueoespacial. II Congrés del Neolític a la Península Ibèrica, Valencia. Saguntum-Plav, Extra 2. 307-314.
- Riera, S. & A. Esteban. 1994. Vegetation history and human activity during the last 6000 years on the central Catalan coast (northeastern Iberian Peninsula). *Vegetation History and Archaeobotany* 3, 7-23.
- Rivas Martínez, S. 1987. *Memoria de l Mapa de las Series de Vegetación de España* (Seria Técnica). Madrid: Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. ICONA.
- Rodríguez-Ariza, M.O. 1992. Las relaciones hombre-vegetación en el Sureste de la Península Ibérica durante las Edades del Cobre y Bronce a partir del análisis antracológico de siete yacimientos arqueológicos. Tesis Doctoral: Universidad de Granada.
- Rodríguez-Ariza, M.O. 1993. Los procesos de formación y transformación del registro arqueológico en los estudios antracológicos. *Procesos Postdeposicionales. Arqueología Espacial. Seminario de Arqueología y Etnología Turolense.*, Teruel. 371-390.
- Rodríguez-Ariza, M.O. 1997. Contrastacion de la vegetacion Calcolítica y actual en la Cuenca del Andrax a partir de la antracologia. *Anuario Arqueologico de Andalucía* II, 14-22.
- Rodríguez-Ariza, M.O., F. Valle & J.A. Esquiver. 1996. The vegetation from the Guadix-Baza (Granada, Spain) during the Copper and Bronze ages based on anthracology. *Archeologia e Calcolatori* 7, 537-558.

- Roig, S., F. Gómez, F. Masedo, C. Morla & J. Sanchez. 1997. Estudio paleobotánico de estróbilos y maderas subfósiles holocenas en el yacimiento de Cevico Navero (Palencia, España). *Anales Jardín Botánico Madrid* 55, 111-123.
- Ros, M.T. 1981. Una nova ciència auxiliar de l'arqueologia: la paleoantracologia. *Revista de Girona* 97, 263-265.
- Ros, M.T. 1985. Contribució antacoanalítica a l'estudi de l'entorn vegetal de l'home, del paleolític superior a l'edat del ferro a Catalunya. Tesi de Llicenciatura: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Ros, M.T. 1986. Anàlisi antracologica. In *Les mines Neolítiques de Can Tintorer, Gavà. Excavacions 1978-1980* (eds) M.J. Villalba, L. Banyolas, J. Arenas & M. Alonso. Barcelona: Dept. de la Cultura de la Generalitat de Catalunya. Direcció General de Patrimoni Artístic. Servei d'Arqueologia.
- Ros, M.T. 1987. L'anàlisi antracologica de la Cova de l'Arbreda (Serinyà, Gironès). *CYPSELA* VI, 67-71.
- Ros, M.T. 1988. L'aplicació de l'anàlisi antracologica a l'arqueologia catalana. *Cota Zero* 4, 51-60.
- Ros, M.T. 1990. Anàlisi antracologica. In *La cova sepulcral del Neolític Antic de l'avellaner. Cogolls, Les Planes d'Hostoles (La Garrotxa)* (eds) A. Bosch & J. Tarrus. Girona: Centre d'investigacions Arqueològiques de Girona.
- Ros, M.T. 1990. Anàlisi antracològica del Filador (Margalef del Montsant, Priorat): Museu d'Arqueologia de Catalunya.
- Ros, M.T. 1992. Les apports de l'anthracologie à l'étude du paléoenvironnement végétal en Catalogne (Espagne). *Bulletin Société Botanique Française* 139, 483-493.
- Ros, M.T. 1993. Análisis antracológico del yacimiento del Bronce Medio de Punta Farisa (Fraga, Huesca). *Estudios de la Antigüedad* 6/7, 45-47.
- Ros, M.T. 1994. Estudi antracològic dels Estrats 4 i 7 del Filador (Margalef del Montsant, Priorat): Museu d'Arqueologia de Catalunya.
- Ros, M.T. 1995. Estudi antracològic de tres jaciments de la vall de Llierca (Garrotxa, Catalunya). L'activitat humana i el medi vegetal des del Neolític Antic al Bronze Final. *X Col·loqui intermunicipal d'arqueologia de Puigcerdà. Cultures i Medi de la Prehistòria a l'Edat Mitjana*. Homenatge al Professor Guilaine 87-96.
- Ros, M.T. 1996. Datos antracológicos sobre la diversidad paisajística de Catalunya en el Neolítico. *I Congrés del Neolític a la Península Ibèrica, Gavà, Vol. II*, 43-56.
- Ros, M.T. 1997. Estudi antracològic de la Cova del Parco. Barcelona: Laboratori paleoecològic del Museu de Barcelona.
- Ros, M.T. 1998. Análisis antracológico. In *Genó: un poblado del Bronce Final en el Bajo Segre (Lleida)* (eds) J.L. Maya, F. Cuesta & J. López. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Ros, M.T. & J.L. Vernet. 1987. L'environnement végétal de l'homme du Néolithique à l'Age du Bronze dans le Nord-Est de la Catalogne: Analyse anthracologique de la Cova del Frare St. Llorenç del Munt (Matadepera, Barcelona). *Premières Communautés Paysannes en Méditerranée occidentale. Colloque International du CNRS, Montpellier*. 125-129
- Rosell, J. 2001. Patrons d'aprofitament de les biomasses animals durant el Pleistocè inferior i Mig (Sierra de Atapuerca Burgos) i Superior (Abric Romaní, Barcelona). Tesis Doctoral: Universitat Rovira i Virgili.
- Rosell, J., A. Canals, E. Allué, D. Angelucci, R. Huguet, J. García, D. Garcia-Antón, K. Martínez & P. Saladié. 2000. The Middle Paleolithic site at las Fuentes de sant Cristóbal (Huesca, Spain). Abstracts for the Paleoanthropology Society. *Journal of Human Evolution* 38, A1-A36.
- Rosell, J., R. Huguet, M. Aïmene, D. Angelucci, A. Canals, I. Pastó & X.P. Rodríguez. ep. El yacimiento de las Fuentes de San Cristóbal (Veracruz, Huesca): un nuevo enclave del Paleolítico Medio en el prepirineo. *3º Congreso de Arqueología Peninsular, Villareal*.
- Rossen, J. & J. Olson. 1985. The controlled carbonization and archeological analysis of SE U.S. wood charcoal. *Journal of Field Archaeology* 12, 445-456.
- Rosignol-Strick, M. 1995. Sea-Land Correlation of Pollen Records in the Eastern Mediterranean for the Glacial-Interglacial transition: biostratigraphy versus radiometric time-scale. *Quaternary Science Reviews* 14, 893-915.

- Roth, S. 1881. Les grottes de 'Ruzsini. *Term. Tud. Közl.* 13, 49-65.
- Ruddiman, W.F. & A. McIntyre. 1981. The North Atlantic Ocean during the last deglaciation. *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology* 35, 145-214.
- Ruddiman, W.F., A. McIntyre, V. Niebler-Hunt & J.T. Durazzi. 1980. Oceanic evidence for the mechanism of rapid northern hemisphere glaciation. *Quaternary Research* 13, 33-64.
- Saladié, P. & M. Aïmene. 2000. Análisis zooarqueológico de los niveles superiores del Abric Romani (Cataluña): Actividad antrópica. *Actas do 3º Congresso de Arqueologia Peninsular*, Villareal. 189-198.
- Salisbury, E.J. & F.W. Jane. 1940. Charcoals from Maiden Castle and their significance in relation to the vegetation and climatic conditions in prehistoric times. *Journal of Ecology*, 310-325.
- Sánchez-Goñi, M.F., F. Eynaud, J.L. Turón & N.J. Shackleton. 1999. High resolution palynological record of the Iberian margin: direct land-sea correlation for the Last Interglacial complex. 171, 123-137.
- Santa, S. & J.-L. Vernet. 1968. Une technique de préparation des charbons de bois préhistoriques en vue de leur étude anatomique. *Naturalia Monspeliensia, sér. Bot* 19, 171-178.
- Scheel-Ybert, R. 1998. Stabilité de l'écosystème sur le littoral sud est du Brésil à l'Holocène supérieur (5500-1400 ans BP) les pêcheurs-cueilleurs-chasseurs et le milieu végétal: apports de l'anthracologie. Thèse de Doctorat: Université Montpellier II.
- Schweingruber, F.H. 1988. *Tree Rings. Basic and Applications of Dendrochronology*. London: Kluwer Academic Publishers.
- Schweingruber, F.H. 1990a. *Anatomie europäischer Hölzer ein Atlas zur Bestimmung europäischer Baum-, Strauch- und Zwergstrauchhölzer Anatomy of European woods an atlas for the identification of European trees shrubs and dwarf shrubs*. Stuttgart: Verlag Paul Haupt.
- Schweingruber, F.H. 1990b. *Mikroskopische Holz Anatomie. Anatomie microscopique du bois. Microscopic wood anatomy*. Birmensdorf: Swiss Federal Institute for Forest, Snow and Landscape Research, 3^a (1978primera).
- Shackleton, C.M. & F. Prins. 1992. Charcoal analysis and the "Principle of least effort": a conceptual model. *Journal of Archaeological Science* 19, 631-637.
- Sillar, B. 2000. Dung by preference: the choice of fuel as an example of how andean pottery production is embedded within wider technical, social, and economic practices. *Archaeometry* 42, 43-60.
- Slocum, D.H., E.A.j. McGinnes & F.C. Beall. 1978. Charcoal yield, shrinkage, and density changes during carbonization of oak and hickory woods. *Wood Science* 11, 42-47.
- Smart, T.L. & E.S. Hoffman. 1988. Environmental interpretation of archaeological Charcoal (trans.) K.W. Butzer & L.G. Freeman. In *Current Paleoethnobotany. Analytical methods and cultural interpretations of archaeological plant remains* (eds) C.A. Hastorf & V. Popper, S. Prehistoric, Archaeology and Ecology. Chicago: The University of Chicago Press, 167-205.
- Smith, F.H. & B.L. Gannon. 1973. Sectioning charcoal and dry ancient woods. *American Antiquity* 38, 468-472.
- Smith, W. 1998. Fuel for thought: archaeobotanical evidence for the use of alternatives to wood fuel in Late Antique North Africa. *Journal of Mediterranean Archaeology* 11, 191-205.
- Solari, M.E. 1993. L'homme et le bois en Patagonie et Terre du Feu au cours des six derniers millénaires: recherches anthracologiques au Chili et Argentine. Thèse de Doctorat: Université Montpellier II.
- Solari, M.E. & J.L. Vernet. 1992. Late glacial and Holocene vegetation of the Corbières based on charcoal analysis at the Cova de l'Esperit (Salses, Pyrénées Orientales, France). *Review of Paleobotany and Palynology* 71, 11-120.
- Solé i Sabarís, L. 1974. *Geografia de Catalunya III*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana Aedos.
- Stieber, J. 1967. A Magyarországi felsőpleisztocen vegetáció-története az anthrakotómiai eredmények (1957-IG) Tükrében. *Földtani Közöny* 97, 307-319.
- Straus, L.G. & N. Bicho. 2000. The Upper Palaeolithic settlement of Iberia: first-generation maps. *Antiquity* 74, 553.

- Stringer, C.B., R.N.E. Barton & J.C. Finlayson. 2000. *Neanderthals on the Edge. Papers from a conference marking the 150th anniversary of the Forbes' Quarry discovery, Gibraltar*. Gibraltar: Oxbow Books.
- Tardy, C. 1998. Recherches sur les paléofeux en forêt tropicale humide, implications climatiques et des établissements paléindiens, le cas de la Guyanne (sites des Nourages). Thèse de Doctorat: Université de Montpellier II.
- Tarrús, J. & A. Bosch. 1990. Els nivells postglacials de la Cova d'En Pau (Serinyà, Pla de l'Estany). *CYPSELA* VIII, 21-47.
- Tarrús, J., J. Chinchilla, S. Aliaga & O. Mercadal. 1992. Ca n'Isach (Palau-saverdera): un assentament a l'aire lliure del neolític mitjà. *Tribuna d'Arqueologia* 1990-1991, 27-39.
- Tengberg, M. 1998. Paléoenvironnements et économie végétal en milieu aride. Recherches archéobotaniques dans la région du Golfe arabo-persique et dans le Makran pakistanais (4ème millénaire av. notre ère - 1er millénaire de notre ère). Thèse de Doctorat: Université Montpellier II.
- Terradas, X., R. Mora, J. Martínez & S. Casellas. 1993. La Roca dels Bous en el contexto de la transición Paleolítico Medio-Superior en el NE de la Península Ibérica. In *El origen del Hombre moderno en el Suroeste de Europa* (ed.) V. Cabrera. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia.
- Terral, J.F. 1997. La domestication de l'olivier (*Olea europaea* L.) en Méditerranée nord-occidentale: Approche morphométrique et implications paléoclimatiques. Thèse de Doctorat: Montpellier II.
- Théry, I. 1993. Les déformations anatomiques des charbons de bois - implications archéologiques (Sites des Canalettes et des Usclades, Aveyron). D.E.A. Environnement et archéologie: U.S.T.L.
- Théry, I., J. Gril, J.-L. Vernet, L. Meignen & J. Maury. 1996. Coal used for Fuel at two prehistoric sites in southern France: Les Canalettes (Mousterian) and Les Usclades (Mesolithic). *Journal of Archaeological Science* 23, 509-512.
- Théry-Parisot, I. 1998. Economie du combustible et Paléoécologie en contexte glaciaire et périglaciaire, Paléolithique moyen et supérieur du sud de la France. Anthracologie, Expérimentation, Taphonomie. Thèse de Doctorat: Académie de Paris. Université de Paris I Panthéon-Sorbonne.
- Théry-Parisot, I. 2001. *Économie des combustibles au Paléolithique* (Dossier de Documentation Archéologique) 20. Paris: CNRS.
- Théry-Parisot, I. & L. Meignen. 2000. Économie des combustibles (bois et lignite) dans l'Abri moustérien des Canalettes. De l'expérimentation à la simulation des besoins énergétiques. *Gallia Préhistoire* 42, 45-55.
- Thiébault, S. 1983. L'homme et le milieu végétal. Analyses anthracologiques de six gisements des Préalpes au Tardi- et au Postglaciaire. Thèse de Doctorat, Université Panthéon-Sorbonne.
- Thiébault, S. 1995. Functioning of hearths and ancient vegetation at the Balme de Thuy (Haute-Savoie, France) the charcoal contribution. *Quaternaria Nova* V, 129-170.
- Thiébault, S. & P. Bintz. 1997. Les grottes du Vercors et des massifs subalpins. Relations homme et milieu végétal. In *Dynamique du paysage. Entretiens de géoarchéologie* (eds) J.P. Bravard & M. Prestreau. Documents d'Archéologie. n°5. Lyon: Ministère de Culture. Dir. Gral d'affaires Culturelles, Service gral. de l'Archéol.
- Thieme, H. 1997. Lower Palaeolithic hunting spears from Germany. *Nature* 385, 807-810.
- Thompson, G.B. 1994. Wood charcoal from tropical sites (trans.) P.J. Ucko. In *Tropical archaeobotany. Applications and new developments* (ed.) J.G. Hather. One World Archaeology. London & New York: Routledge.
- Uzquiano, P. 1992. Recherches anthracologiques dans le secteur Pyrénéo-cantabrique (Pays Basque, Cantabria et Asturias): Environnements et relations homme-milieu au Pléistocène supérieur et début de l'Holocène. Thèse de Doctorat, Université de Montpellier II.
- Uzquiano, P. 1994. Estudio antracológico de Laminak II (Berriatua, Bizcaia). *KOBIE (serie Paleantropología)* XXI, 167-172.
- Uzquiano, P. 1995a. L'évolution de la végétation à l'Holocène initial dans le nord de l'Espagne à partir de l'étude anthracologique de trois sites archéologiques. *Quaternaire* 6, 77-83.

- Uzquiano, P. 1995b. La disparition de *Picea* à la fin du Pléistocène supérieur en région cantabrique d'après l'antracoanalyse: déterminisme climatique et anthropique. *C. R. Acad. Sci. Paris* 321, 545-551.
- Uzquiano, P. 1997. Antracología y métodos: implicaciones en la economía prehistórica, etnoarqueología y paleoecología. *Trabajos de Prehistoria* 54, 145-154.
- Uzquiano, P. 2000. El aprovechamiento del bosque durante el Tardiglacial y el Holoceno en la cuenca de Arudy (Pirineos Occidentales, Francia). Antracoanálisis de las cuevas de Espalungue y Malarode. *Complutum* 11, 143-156.
- Uzquiano, P. & A.M. Arnanz. 1997. Consideraciones paleoambientales del Tardiglacial y Holoceno inicial en el Levante Español: macrorrestos vegetales de El Tossal de la Roca (Vall d'Alcalà, Alicante). *Anales Jardín Botánico de Madrid* 55, 125-133.
- Van Andel, T.H. 1989. Living in the last high glacial - an interdisciplinary challenge. In *The world at 18000 BP* (eds) O. Soffer & C. Gamble. London: Unwin Hyman, 24-40.
- Van Andel, T.H. & P.C. Tzedakis. 1996. Palaeolithic landscapes of Europe and environs: 150,000-25,000 years ago: an overview. *Quaternary Science Reviews* 15, 481-500.
- Vaquero, M. 1997. Tecnología lítica y comportamiento humano: organización de las actividades técnicas y cambio diacrónico en el Paleolítico Medio del Abric Romaní (Capellades, Barcelona). Tesis Doctoral: Universitat Rovira i Virgili.
- Vaquero, M. 1999. Intrasite spatial organization of lithic production in the Middle Palaeolithic: the evidence of the Abric Romaní (Capellades, Spain). *Antiquity* 73, 493-504.
- Vaquero, M., P. Alegre, E. Galindo, K. Martínez, S. Martorell, X. Plana, J.M. Rando, D. García Anton, C. Mallol & N. Morant. 1996. Organización espacial de la producción lítica en un yacimiento del Paleolítico Medio: niveles I y J del Abric Romaní (Capellades, Barcelona). *II Congreso de Arqueología Peninsular. Paleolítico y Epipaleolítico*, Zamora. 35-49.
- Vaquero, M., J. Bischoff, M. Esteban, E. Allué & E. Carbonell. ep. Middle palaeolithic refugium, or archaeological misconception? A new u-series and radiocarbon chronology of Abric Agut (capellades, spain). *Journal of Archaeological Science* 29, 953-958
- Vaquero, M., J.M. Gené, N. Ibáñez, P. Saladié, E. Allué, D. Angelucci, M. García, J. Martín, J. Vallverdú & S. Alonso. epa. El jaciment del molí del salt (vimbodí, conca de barberà): una seqüència del pleistocè superior final i inicis de l'holocè al sud de catalunya. *Bulletí de la Societat arqueològica*.
- Vaquero, M., J.M. Gené, N. Ibáñez, P. Saladié, D. Angelucci & E. Allué. ep. Resultats preliminars de la primera campanya d'excavacions arqueològiques al Molí de Salt (Vimbodí, Conca de Barberà). *Tribuna d'Arqueologia*.
- Vaquero, M. & I. Pastó. 2001. The definition of spatial units in Middle Palaeolithic sites: the hearth-related assemblages. *Journal of Archaeological Science* 28, 1209-1220.
- Verde, A., D. Rivera & C. Obón. 1998. *Etnobotánica en las sierras de Segura y Alcaraz: las plantas y el hombre* (Serie I nº102). Albacete: Instituto de Estudios Albacetenses de la Exma Diputación de Albacete.
- Vernet, J.L. 1967. Premières resultats de l'étude anatomique de charbons de bois préhistoriques de la region Méditerranéenne française. *Bulletin de l'AFEQ*, 3: 211-222.
- Vernet, J.-L. 1973. Étude sur l'histoire de la végétation du sud-est de la France au Quaternaire, d'après les charbons de bois principalement. *Paléobiologie Continentale* IV, 1-90.
- Vernet, J.-L. 1988. L'antracologia : un mètode per reconstruir les relacions home-vegetació al llarg de la Prehistòria. *Cota Zero* 4, 46-50.
- Vernet, J.L. 1990. Man and vegetation in the Mediterranean area during the last 20000 years. In *Biological invasions in Europe and the Mediterranean Basin* (eds) D. Castri, Jansen & Desbuche, pp. 161-168
- Vernet, J.-L. 1993. Analyse anthracologique de l'abri des Canalettes. In *Le gisement moustérien des Canalettes* (ed.) L. Meignen. Monographie du CRA. Paris: CNRS.
- Vernet, J.L. 1997. *L'homme et la forêt méditerranéenne de la Préhistoire à nos jours*. (Collection des hesperides). Paris: ed. Errance.

- Vernet, J.L. inedito. *Analyse anthracologique des depots Neolithiques et de l'age du Bronze de la Grotte d'El Toll (Moià, Barcelone, Espagne)*.
- Vernet, J.L. & S. Thiébaud. 1987. An approach to northwestern Mediterranean recent prehistoric vegetation and ecologic implication. *Journal of Biogeography* 14, 117-127.
- Vernet, J.-L., E. Badal Garcia, E. Grau Almero & M.T. Ros Mora. 1984. Charcoal analyses and western mediterranean prehistoric flora. In *The Deya Conference of Prehistory* (eds) A.R. Hands, B.S.C, M.A., D. Phil & M.A. Walker. London: BAR series, pp. 229.
- Vicent, J.M. 1990. El Neolític. Transformacions socials i econòmiques. In *El canvi cultural a la Prehistoria* (eds) J. Anfruns & E. Llobet. Barcelona: ed. Columna, 241-254.
- Vila, A. 1985. *El "Cingle Vermell": Assentament de caçadors-recol·lectors del Xè Mil·lenni B.P.* (Excavacions Arqueològiques a Catalunya) 5. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat.
- Villar, L., J.A. Sesé & J.V. Fernández. 1997. *Atlas de la flora del Pirineo Aragonés*. Huesca: Consejo de Protección de la Naturaleza de Aragón. Instituto de Estudios Altoaragoneses.
- Villaverde, V., J.E. Aura & C.M. Barton. 1998. The Upper Paleolithic in Mediterranean Spain: A review of current evidence. *Journal of World Prehistory* 12, 121-198.
- Villaverde, V., R. Martín Valle, E. Badal, P.M. Guillem, R. Garcia & J. Menargues. 1999. El paleolítico Superior en la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira, Alicante). Datos proporcionados por el sondeo efectuado en los cuadros AB-17. *Archivos de Prehistoria levantina* XXIII, 9-65.
- Villaverde, V. & R. Martínez. 1995. Características culturales y económicas del holoceno inicial en el Mediterraneo Español. In *Los Últimos Cazadores* (ed.) V. Villaverde. Alicante: Instituto Gil Albert, pp. 79-118.
- Weniger, G.-C., J. Estevez & A. Vila. 1990. Vorbericht über die Ausgrabungen in Mediona I bei San Quintin de Mediona, prov. Barcelona. *Madriider Mitteilungen* 31, 1-20.
- Western, C.A. 1971. The ecological interpretation of ancient charcoals from Jericho. *Levant. British school of archaeology in Jerusalem* III, 31-40.
- Willcox, G. 1974. A history of deforestation as indicated by charcoal analysis of four sites in Eastern Anatolia. *Anatolian Studies, Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara* XXIV, 117-133.
- Willcox, G. 1992a. Bilan des données anthracologiques du Proche-Orient. *Bulletin de la Société Botanique de France. Actualités Botaniques* Tome 139, 539-551.
- Willcox, G. 1992b. Timber and trees : ancient exploitation in the Middle East: evidence from plant remains. *Bulletin of Sumerian agriculture* VI, 1-31.
- Willcox, G. 1999. Charcoal analysis and Holocene vegetation history in southern Syria. *Quaternary Science Reviews* 18, 711-716.
- Wodzicki, T.J. 2001. Natural factors affecting wood structure. *Wood Science and Technology* 35, 5-26.
- World Resource Institute. 2001. Woodfuels. *Forests ecosystems* http://www.wri.org/wr2000/pdf/page_forests_008_woodfuels.pdf, 39-43.
- Yll, E.I., J. Watson & M.A. Paz. 1994. Les darreres excavacions al Roc del Migdia (Vilanova de Sau, Osona): estat de la qüestió i noves perspectives. *Tribuna d'Arqueologia* 1992-1993, 15-24.
- Yll, I.E. 1987. Arqueologia i palinologia en el Llevant peninsular durant el Tardiglacial i Postglacial. *CYPSELA* VI, 15-21.
- Yll, R. & R. Pérez Obiol. 1992. Instalación de los bosques deciduos a partir del análisis polínico de un sondeo marino del Delta del Ebro (Tarragona, España). *Orsis* 7, 21-30.
- Zapata, L. 1996. Modos de subsistencia en el cantábrico oriental durante el cuarto milenio B.C. *I Congrés del Neolític a la Península Ibèrica*, Gavà, pp. 101-108.
- Zapata, L. 2000. La recolección de plantas silvestres en la subsistencia Mesolítica y Neolítica. Datos arqueobotánicos del País Vasco. *Complutum* 11, 157-169.
- Zapata, L., L. Peña-Chocarro, J.J. Ibáñez & J.E. González. ep. Ethnoarchaeology in the Moroccan Jebala (Western Rif): wood and dung as fuel. *African Oecology*.

Zohary, D. & M. Hopf. 1988. *Domestication of plants in the Old World*. Oxford: Oxford University Press, 3a ed, (2000).